

Knas på kulturlinien

Af PETER Q. RANNES

Vi i Vesten er meget dårlige til at forstå andre kulturer, ikke mindst den islamisk-arabiske, som gennem hele historien altid har været den fremmede kultur, der har stået som modsætning til den europæiske. Alligevel er vi blevet mere end beriget af denne kultur, mener forfatteren, der bl.a. er cand.mag. i arabisk.

PÅ ET LILLE kaffehus i en fattig del af Kairo sidder to egyptiske bønder. De drikker kaffe og deler i ro og mag en *shisha*, en vandpipe. – Stakkels europæere, siger så den ene, de vil gøre hvad som helst for at slippe væk fra deres eget land og det elendige klima, de har der. Her forleden så jeg en, der ligefrem var cyklet hele vejen hertil. Og så var han så fattig, at han end ikke var i stand til at købe sig et par ordentlige bukser – han cyklede rundt i sine underbukser!

– *Wallahi*, ved Gud, siger den anden

og bobler eftertænksomt på *shishaen* – det er forfærdeligt, ganske forfærdeligt!

Denne søde historie handler *ikke* om en anden kulturs enfoldighed. Den handler om, hvordan det, der betyder ét i én kultur, kan betyde noget helt andet i en anden kultur. Og den handler om, hvordan en kultur nemt kan misforstå en anden. Men inden vi vesterlændinge kommer alt for godt i gang med at trække overlegent på smilebåndet af, at to egyptere misforstår den cyklende turist og hans på-

klædning, bliver vi nødt til at fundere over, hvem der egentlig *først* misforstår hvem? For også her – som i mange andre situationer, hvor vi mener, at det er de 'andre', der misforstår os – går den interkulturelle misforståelse begge veje.

EN AF MINE veninder kom således hjem fra sin drømmeferie med følgende konklusion på en kedelig erfaring: 'Egypten er et fantastisk land, folk dér er utroligt flinke. Men alt for mange af mændene er nogle savlende, ensporede stakler, der kun tænker på sex og ikke lader nogen kvindelig turist i fred bare et øjeblik!' Dette er en troværdig konklusion, som mange sikkert vil kunne nikke genkendende til. Men alligevel er den som konklusion ikke så entydig og objektiv, som den umiddelbart synes at være. For i lyset af de interkulturelle misforståelsers gensidighed hviler der altid en vis portion relativitet over den slags domme over andre kulturer.

En kulturs 'sprog' er meget andet end det verbale sprog, der kommer over læberne på dens befolkning. F.eks. har påklædningen også sit 'sprog', og det er et sprog, hvori det enkelte 'ord' kan betyde – og ofte betyder – forskelligt i forskellige kulturer. Og medmindre man kender og forstår de enkelte kulturers påklædningsprog, er der – ligesom med andre 'sprog' – stor mulighed for, at man misforstår eller bliver misforstået af en anden kultur. Her er ingen kultur så meget bedre end andre kulturer, at den går fri for at misforstå eller blive misforstået. End ikke vores vestlige

kultur. Ligesom de to egyptere 'naivt' fejllæser turistens shorts, kan vi meget vel misforstå f.eks. de muslimske kvinders slør og tildækkende påklædning i øvrigt.

Således går også den enkelte turists kommunikation med den fremmede kultur – bevidst eller ubevidst – meget længere end til de fraser, som han eller hun får fremstammet ved hjælp af en guidebog. Forståelsen – og med den misforståelsen – afgøres også af den måde, vi klæder os på som besøgende i en anden kultur. Almindeligt kendt er det, at forskellige kulturer kræver eller forventer forskellige påklædningskonduiter, som den besøgende efter eget behov kan forsøge at 'respekttere' (guidebøger og lign. kulturformidlende instrukser taler nedladende og ensrettet om 'respekt', som om det kun er for de andres skyld, man skal klæde sig passende på). Men det er ikke gjort med respekt alene.

For hvilken turist tænker på, at optræder han eller hun f.eks. i den islamiske kulturkreds – selv på de mest besøgte turistlokaliteter i Kairo, Izmir eller Istanbul – i en så uskyldig og tilforladelig påklædning som shorts og ærmeløs T-shirt, svarer det i påklædningsudtryk til at gå ganske nøgen ned ad Strøget i København!

NÅR EN TURIST ifører sig shorts og blotter arme og skuldre i den muslimske kulturkreds, er vedkommende godt i gang med at 'sige' noget, som eventuelt vil blive misforstået eller misfortolket af de lokale. Nok varierer betydningen af påklædningen efter den aktuelle 'modtager' – en bondeko-

ne i Anatolien eller en veluddannet rigmandssøn fra en Kairoforstad – men én ting er helt sikker: med sin påklædning forsøger denne turist *ikke* at 'sige' 'lad venligst være med at stirre på mig og komme med slibrige insinuationer'.

Så allerede ved at klæde os upassende og derved udsende nogle 'forkerte' påklædnings signaler, når vi besøger en fremmed kultur, har vi vesterlændinge for vores part bidraget væsentligt til, at en række interkulturelle misforståelser kan blive sat i gang. Og vi kan ikke med vores kulturs og den hellige udviklings overlegenhed hæve os over de andre, men må påtage os vores del af ansvaret for de misforståelser, som finder sted. Vi mister grundlaget for vores åh-så-forstående, selvretfærdige kultur-egocentriske konklusioner.

Nu vil europæiske kvinder, som velmenende har forsøgt at imødegå uønsket opmærksomhed i muslimske lande, retfærdigvis kunne berette, at selv med langærmede bluser, ankellange skørter og et tørklæde om håret kan man ikke være sikker på at opnå den eftertragtede effekt. Mændene stirrer stadig. Den udmattende opmærksomhed tager ikke af. Men også her bærer vi en del af ansvaret. Det er nemlig ikke gjort med påklædningen alene. Har man f.eks. i den store overdækkede basar i den smukke by Urfa i Østtyrkiets eller i basarernes basar, Khan al-Khalili, i Kairo prøvet at afvise en ihærdig skopudserdreng med et 'nej' desværre min lille ven' vil man vide, at dette 'nej' efter lokal standard faktisk er et 'ja'. Eller i alt fald et

potentielt 'ja'. Og med et sådant 'nej' kan man ikke overbevise nogen skopudserdreng om, at man absolut ikke er interesseret i at få skoene pudset. Hverken i Kairo eller Urfa.

Først når man griber til det lokale, ultimative 'nej' – i Tyrkiets et let slag med nakken og en lille kysselyd med læberne og i Egypten et hurtigt øjekast og en afvisende pegefinger – har man gjort sig forståelig og kan være helt sikker på ikke at blive belemret af denne skopudserdreng mere.

Tilsvarende går det for de europæiske kvinder i deres forsøg på at frasige sig opmærksomheden og udtrykke et vægtigt 'nej' i øvrigt.

For hvordan skal en ung, egyptisk mand, som for måske første gang oplever en pige eller en kvinde, der ser sig frit omkring, når hun går på gaden, forstå, at hun *ikke* inviterer ham til at stirre på sig? Hvordan skal en sådan ung egypter, hvis nærmeste kendskab til jævnaldrende kvinder indskrænker sig til nogle slørede kusiner med nedslåede blikke og blussende kinder, kunne forstå, at denne fremmede kvinde, som reagerer på hans henvendelser – eller henvender sig til ham – og taler frit og ligefremt til ham, *kun* er interesseret i at være hans ven?

SÅLEDES ER vi vesterlændinge – og endda vi veluddannede danskere – slet ikke så gode til at forstå og gøre os forståelige over for andre kulturer, som vi almindeligvis går og tror.

Måske skulle vi sløjfe det bedreviddende smil over de to egypteres uskyldige misforståelse af den barbenede cyklist, starte med at feje for egen dør

og vende opmærksomheden mod vores egen evne til at forstå og blive forstået af andre kulturer? For gør vi det, vil vi se, at vi ikke har noget at lade de andre kulturer høre.

Vi kan her i Vesten fremvise flotte traditioner for at misforstå andre kulturer. Sejlivede traditioner, som vi trods vores videnskabers 200-årige moderne udvikling og en stadig voksende bevidsthed om de andre kulturers anderledeshed ikke har formået at ryste af os. Endda kan man mene, at vores evne til at forstå andre kulturer ikke er meget bedre end for to århundreder siden, ja, at den på visse punkter måske endda er dårligere. Den ene forskel, som får os til at tro, at vi nu er bedre, er blot, at vores misforståelser nu ikke er så simple og kategoriske som tidligere. Men til gengæld er de nu vævet dybt ind i argumentationen og konklusionernes præmisser, hvilket virker selvforstærkende og genererer misforståelse på misforståelse – uden at komme i uoverensstemmelse med den virkelighed, vi måtte se.

Udligner vi for kulturelle forskelle inden for Europas grænser og betragter Europa som en kulturel enhed – som det med det nye, åbne Europa nu er blevet aktuelt at gøre – er den nærmeste og mest nærværende 'anden' kultur den islamiske, arabiske kultur, som den mødes fra Marokko i vest til Iran i øst.

I forskellige udgaver (f.eks. maurerne i Spanien og osmannerne i Tyrkiet) har denne kultur historisk og kulturelt fungeret som en næsten uundværlig modpol til vores egen kultur. Den har været både en håndgribelig, fysisk

trussel mod Europa og en inspirerende åndelig og kulturel modsætning.

Den islamiske kultur har leveret noget af det væsentligste kulturelle og videnskabelige baggrundsmateriale til vores kultur og har opstillet mange af dennes hjørnestene. *Direkte* har den bragt os den græske filosofi, som nåede tilbage til Europa via Mellemøsten, Nordafrika og det arabiske Spanien og den har givet os de store videnskaber, bl.a. matematikken, kemien og astronomien – hvilket etymologien endnu kan minde os om: ord som 'ciffer', 'alkali' og 'almanak' skylder vi araberne.

Og den prosaiske fortælling, *romanen*, som vi nok forstår at regne til en af 'vores' gamle kulturhistoriske stoltheder, viser sig at være udsprunget af de arabiske folkeeventyr a la *'Tusind og en Nat.'* Fra Orienten har vi *indirekte* hentet værdifuld inspiration til den vigtige kulturhistoriske periode, der er begyndelsen til den moderne tidsalder, vi nu lever i, den europæiske romantik, således som det f.eks. tydeligt ses i Oehlsenschlägers *'Aladdin'*.

Den islamiske kultur har for Europa været den 'anden' kultur par excellence. Den kultur, i hvis spejlbillede vi har kunnet bedømme og definere vores egen europæiske kultur.

Og som sådan skulle man mene, at denne fremmede kultur, den islamisk-orientalske, om nogen måtte være en kultur, som vi er i stand til at forstå.

MEN NEJ. Vi har måske misforstået den islamiske, orientalske kultur mere end nogen anden kultur. Ikke kun *i praksis* som uheldige turister ved klod-

set og u hensigtsmæssig opførsel og påklædning, men også i vores videnskabelige, officielle og teoretiske forståelser har vi næsten ned til sidste detalje alvorligt misforstået den.

Den palæstinensiske amerikaner Edward W. Said har i tre større værker vist, hvordan Vestens, Europas og USA's syn på og forståelse af den islamiske verden, araberne og Orienten på en helt entydig måde er vredet skævt. I *'Orientalism'* (1978), der er den mest generelle af hans undersøgelser, påviser han ved en 'dekonstruktion' af Vestens intellektuelle og videnskabelige tilgang til 'Orienten', at vores forståelse af denne kultur lige siden Napoleons indtog i Egypten (1798) har været kolonialistisk fordrejet, så at vores syn på Orienten til stadighed har fortalt mere om os, om Occidenten, end om Orienten. I *'The Question of Palestine'* (1980) demonstrerer Said, hvordan de samme fordrejede, vestlige forståelser af Orienten har kunnet dække over og usynliggøre den palæstinensiske kamp for selvbestemmelse. Endelig har han i *'Covering Islam'* (1981) – især i lyset af de seneste årtiers 'return of Islam' og den deraf følgende opfattelse af islam som 'traumatiske nyheder' – vist, hvordan Vestens medier og eksperter i høj grad bestemmer vores forståelser af den islamiske verden og især vores reaktioner på den.

Alt i alt er resultatet af Sids projekt, at det ikke står godt til med Vestens evne til at forstå andre kulturer, specielt den orientalske kultur. For selv i videnskaben, i 'orientalismen', hvor vi formelt er objektive og upartiske, de-

monstrerer vi en forbløffende evne til at misforstå denne anden kultur. Selv det, vi videnskabeligt betegner som 'kendsgerninger', er underlagt vores kulturelle misforståelse. Og er fordrejet deraf.

VI BEHØVER ikke gå langt ind i vores egen dækning af Orienten, før vi støder på den slags grundlæggende misforståelser og misfortolkninger af tilsyneladende indiskutable baggrundsforhold.

I Kairo ligger to store, gamle kirkegårde, som på arabisk kaldes hhv. '*den store kirkegård*' og '*den østlige kirkegård*,' men som af europæerne gennem tiderne er blevet betegnet hhv. '*Mamelukkergravene*' og '*Kalifgravene*' til trods for, at der hverken er begravet mameluk-sultaner eller kalif-fer nogen af stederne. Men dette er kun en lille, uskyldig del af den vesterlandske misforståelse af disse kirkegårde.

På kirkegårdene bor mennesker – i de mange, gamle mausoleer og blandt gravene i små og store huse. Der er tale om en veritabel by i byen med forretninger, gader, markeder etc. Blot beliggende midt på en kirkegård. Dette er en omstændighed, der nok kan sætte ting i bevægelse i hovedet på den undrende europæer. Hvilket det også har gjort!

Med sædvanlig vesterlandsk fascination af det morbide er disse kirkegårde under et. blevet kaldt '*De dødes by*' ('City of the Dead', '*Stadt der Toten*', '*La Ville des Morts*'). Kvikke journalister og rejse- og guidebogsforfattere i alle lande har ikke været sene til at

knytte de beboede kirkegårde sammen med Kairos overbefolkning og almindelige boligmangel.

Den ensrettede konklusion – hvorfor har dog ingen tænkt på at spørge de lokale? – er, at kirkegårdene er beboede af ren og skær nød. Men hvad denne ellers nok så 'forstående' opfattelse af Kairos store kirkegårde ikke har fået med er, at disse kirkegårde, hvis historie går tilbage til det 13. århundrede, *altid* og helt naturligt har været beboet af et lille samfund af vagtmænd, viceværter og deres familier. Og at befolkningstætheden her ikke er vokset mere end i den øvrige del af millionbyen.

Der er således ikke langt fra den sympatiserende forståelse til den fuldstændige misforståelse.

Vi vesterlændinge er ikke nær så gode til at forstå andre kulturer, som vi gerne vil tro.

Faktisk er vi ret elendige til det.

Til trods for alle vores fortræffelige forudsætninger og gode viljer, al vores baggrundsviden og sympatiserende, solidariske vilje til at forstå andre kulturer misforstår vi mere, end vi forstår. I vores forståelse af andre kulturer glemmer vi nemlig flere væsentlige faktorer.

For det første at den fulde forståelse af en fremmed kultur strækker sig så langt som til at kende og beherske den enkelte kulturs korrekte 'nej'-nik og andre kropssproglige finesser og detaljer, til at kende de lokale moralkoder og meget mere – kort sagt så langt som til at opføre sig, som tilhørte man den fremmede kultur. For det andet at end ikke vi kan være sikre på, at vores

forståelse af såkaldte kendsgerninger er spor 'korrekt' eller objektiv 'sand'. Også her indvirker den vinkel, den fremmede kultur betragtes under, på det sete.

DET SYNES HERMED at være en meget kompliceret og omstændelig opgave at forstå andre kulturer. Det er ingenlunde tilfældet. Faktisk er det lettere end fra Vestens sædvanlige ensrettede udgangspunkt.

For i det øjeblik vi erkender, at den rette forståelse af en anden kultur kræver så meget, som vi her har set, har vi forstået tilstrækkeligt: nemlig at selv *vi*, de 'udviklede' og veluddannede vesterlændinge, flittigt deltager i udvekslingen af misforståelser mellem vores kultur og andre kulturer.

Først når vi erkender, at også vi har et ansvar for misforståelserne og for kulturkonfrontationerne, kan vi påstå at have forstået, hvad en anden kultur egentlig er (og hvad vores egen kultur er!). Og kan forstå den anden kultur, som det den er: en *anden* kultur.

PETER Q. RANNES